

виходити в разі потреби за межі визначеного програмою обсягу знань, долати її регламентованість.

На основі отриманих результатів сформульовано низку рекомендацій для професорсько-викладацького складу ВНЗ із удосконалення процесу підготовки майбутнього вчителя іноземної мови до інноваційної діяльності: стимулювання ситуацій прояву студентами власної ініціативи та їхнього спрямування на подальший логічний аналіз висунутої ідеї; створення максимально позитивної емоційної атмосфери підтримки майбутніх учителів іноземної мови в процесі підготовки до інноваційної діяльності; спрямування студентів на самостійний вибір педагогічних цілей, завдань та засобів їхнього вирішення; формування здатності майбутніх учителів до розв'язання суперечностей, розвиток вміння їх знаходити та свідомо формулювати, оскільки саме необхідність вирішення протиріч у навчальній, пізнавальній, науковій діяльності слугує джерелом виникнення інновацій; широке використання проблемних методів навчання, які стимулюють настанову на самостійне або за допомогою викладача відкриття нового знання; спільна пошукова діяльність викладачів та студентів

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Гончарова О.А. Педагогічні умови формування готовності майбутнього вчителя іноземної мови до інноваційної діяльності. – Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. – К. – 2008. – 259 с. – Бібліогр.: С. 194-216.
2. Демиденко Т.М. Підготовка майбутніх учителів трудового навчання до інноваційної педагогічної діяльності: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. – Ч., 2004. – 220 с. – Бібліогр.: С. 191-209.
3. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: Навчальний посібник. – К.: Академвидав, 2004. – 352 с.
4. Общие основы психологии: Учеб. для студ. высш. пед. учеб. заведений / Под ред. Р.С. Немова. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1999. – 688 с.
5. Столяренко Л.Д. Основы психологии. – Ростов-на-Дону: Изд-во «Феникс», 1997. – 736 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Ольга Гончарова – заступник декана з навчальної роботи соціально-гуманітарного факультету Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, асистент предметної комісії з іноземних мов кафедри початкової освіти.

Наукові інтереси: теорія та методика професійної освіти, проблеми фахової підготовки вчителя іноземних мов.

ФОРМУВАННЯ КРОСКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Ольга ДЕМ'ЯНЕНКО (Миколаїв, Україна)

У статті розглядається проблема формування у майбутніх викладачів іноземної мови кроскультурної компетенції, що є основою глобального розуміння культури, а отже, міжнаціонального спілкування і взаємовідносин в цілому.

In the article we consider the problem of forming cross-cultural competence of future teachers of foreign languages, that is the basis for a global understanding of culture and, therefore, international communication and relationships in general.

Постановка проблеми. Навчання іноземних мов на сучасному етапі розглядається як створення умов для усвідомлення відмінностей у рідній та іншомовній культурі, виховання толерантного ставлення до представників інших народів, зниження рівня етноцентризму, формування кроскультурної грамотності й компетенції, навичок іншомовної міжкультурної комунікації. Мова має забезпечувати діалог культур. Для досягнення ефективності у міжкультурному спілкуванні недостатньо лише засвоїти мовну систему і набути мовленнєвих умінь і навичок. Необхідно навчитися користуватися мовою відповідно до умов соціокультурного середовища носіїв цієї мови.

Гостро відчувається ця проблема у вищих навчальних закладах, тому що саме їх випускники мають стати кваліфікованими кадрами, здатними зіграти ключову роль у спілкуванні з представниками різних культур. Сучасному суспільству потрібні фахівці, здатні вільно орієнтуватися в складних соціокультурних обставинах, здійснювати повноцінні контакти з представниками інших країн і культур в різних сферах людської діяльності, активно реалізовувати свій особистісний потенціал у професійній та творчій діяльності.

Домінантою навчального предмета "Іноземна мова" повинно бути формування пізнавальної та комунікативної культури особистості. А отже, одним із пріоритетних завдань навчання іноземних мов визнається формування в учнів кроскультурної компетенції, що передбачає наявність знань про національно-культурні особливості країни, мова якої вивчається, про норми мовленнєвої та немовленнєвої поведінки її носіїв, вміння будувати свою поведінку відповідно до цих особливостей і норм. Тим самим сучасна концепція мовної освіти робить важливий акцент на необхідності не обмежувати вивчення іноземної мови її вербальним кодом, а формувати у свідомості учня "картину світу", притаманну носієві цієї мови як представникові певної культури й певного соціуму.

Обмін духовними цінностями, знайомство з досягненнями культури інших народів збагачує особистість. Чим більше розвинена національна культура, тим більше вона здатна до включення у сферу духовного спілкування цінностей культури іншої нації і тим більш можливостей вона надає для духовного збагачення особистості. Характер сприйняття залежить як від змісту цінностей культури, так і від комплексу індивідуально-особистісних особливостей того, хто сприймає. Сприйняття здійснюється за допомогою порівняння елемента культури іншої нації з аналогічним у власній національній культурі. Порівняння – основа всякого розуміння і всякого мислення. Чужа культура засвоюється тільки в процесі діяльності: практичної, навчальної чи іншої.

Осмилення нового, його засвоєння неможливі без розумових процесів, пов'язаних з мовою. Мова сприяє взаємному пізнанню націй, засвоєнню культурної спадщини. Людина досягає вищого культурного розвитку тоді, коли велика духовна робота відбувається в ній самій. Проте прийти до цього вона може лише завдяки спілкуванню. Пізнання духовної культури іншої нації припускає емоційно-інтелектуальну активність суб'єкта сприйняття, систематичність нагромадження знань про зміст культурних цінностей.

Глобалізація і глобальні проблеми сприяють діалогу культур. В цілому проблеми відкритості до діалогу і взаєморозуміння в сучасному світі набувають глибшого змісту. Однак для взаєморозуміння і ведення діалогу не достатньо однієї доброї волі, – необхідна кроскультурна грамотність (розуміння культур інших народів), що містить у собі "усвідомлення розходжень в ідеях, звичаях, культурних традиціях, властивих різним народам, здатність побачити спільне і відмінне між різноманітними культурами і подивитися на традиції власного суспільства очима інших народів" [5; 47].

Але щоб зрозуміти мову чужої культури, людина повинна бути відкрита до культури вітчизняної. Від рідного – до всесвітнього, тільки так можна досягнути краще в іншій культурі, і тільки в такому випадку діалог буде плідний. Отже, важливим компонентом підготовки викладача іноземної мови у вищих навчальних закладах є формування кроскультурної компетенції та грамотності, а також готовність до діалогу культур, оскільки кожна мова виражає національну культуру того народу, який нею говорить.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Процеси глобалізації та міжнародної інтеграції в різних сферах знайшли своє відображення в системі освіти, а саме привели до необхідності переосмислити цілі, завдання і зміст навчання іноземних мов на всіх рівнях. Новому баченню реалізації принципу "вивчення мови і культури" сприяли, з одного боку, об'єктивні зміни у світі і, зокрема, зміни відносин нашої країни з іншими країнами – активізація "діалогу культур", більш глибоке розуміння полікультурності світу і цінності кожної етнокультури. З іншого боку, поява великої кількості кроскультурних досліджень, формування нових міждисциплінарних наукових напрямів, наприклад, таких, як лінгвістична прагматика, міжкультурна комунікація, лінгвокультурологія. Саме тому питання формування не тільки комунікативної, але й міжкультурної компетенції в процесі навчання іноземної мови і культури стоять у центрі уваги вчених (Н.І. Алмазова, В.Г. Апальков, І.Л. Бім, О.Г. Поляков, В.В. Сафонова, В.П. Фурманова, М. Bennett, М. Вуган та ін.).

Зрозуміло, що однією з основних цілей мовної педагогіки є побудова ефективної моделі навчання іноземних мов в умовах міжкультурної комунікації [4: 92]. Така модель навчання іноземних мов успішно справляється із завданням формування не тільки мовної та комунікативної, але і крос культурної (міжкультурної) компетенції. До складових міжкультурної компетенції відносять оволодіння багатствами світової та вітчизняної

традиції, цінностей минулого в їх зв'язку з сучасним, формування цілісної картини світу та історичної свідомості [6: 204]. Отже, під час вивчення іноземних мов відбувається формування не тільки "вторинної" мовної особистості, але "полкультурної" мовної особистості [7: 240].

Профільне лінгвістичне навчання є полілінгвальним (вивчається, як мінімум, три мови – рідна і дві іноземні), а, отже, і полікультурним, тому вимоги де/ змісту кроскультурної компетенції, що формується, при такому навчанні зростають, як і вимоги до рівня підготовки вчителя.

Розуміючи, що культурні розбіжності між людьми – це реальність, необхідно в той же час урахувати, що й міжкультурні комунікації між ними є неминучими. Для їх полегшення проводяться численні кроскультурні дослідження, пропонуються концепції та моделі успішної соціокультурної адаптації, створюються програми інтеркультурного навчання, діють робочі семінари, учасниками яких стають представники одночасно чотирьох-п'яти культур, які шукають оптимальних шляхів взаємодії.

Тому науковці все частіше акцентують увагу на важливості співвідношення понять "навчання" і "освіта". Якщо змістом навчання є практичні навички й уміння, то змістом освіти стає культура як частина загальної культури людства, яку той, хто навчається, має засвоїти певною мірою у вищому навчальному закладі у процесі комунікативної професійної освіти.

У багатьох роботах, присвячених кроскультурній освіті, підкреслюється, що перехід до неї потребує певної зміни системи навчання, її змісту, методів, засобів і форм так, щоб це допомагало тому, хто навчається, виробити новий погляд на своє власне існування та на власну особистість і сприяло вмінню відчувати різницю між рідною й іноземною культурою [1; 2; 3]. Майбутній учитель повинен вчитися бути уважним до проявів чужої культури, готовий спокійно зафіксувати та прийняти існуючі культурні розбіжності (особливо на рівні побутової культури, професійної поведінки, моделей міжособистісних відносин), бути здатним шукати спільну мову, не намагаючись щось переробити на свій лад.

Виокремимо фактори, що допомагають стримати свої емоції та зберегти інтерес і пошану до іншої культури. Теоретичні дослідження та практичні спостереження в цій сфері виокремлюють як основний фактор, по-перше, рівень об'єктивного подання, а значить, доступності проявів іншої культури для тих, хто навчається, від зразків буденної поведінки до таких філософських життєвих підстав, як релігія, національна самосвідомість, етнічні особливості. По-друге, важливо, які шляхи суб'єктивного засвоєння чужої культури обирає людина – це і є стадії її міжкультурної адаптації, ступеня її занурення в іншу культуру. Слід також відзначити фактор різнопозиційної включеності людини в іншу культуру. При цьому потрібне розуміння того, наскільки добровільно або вимушено людина взаємодіє з іншою культурою і в об'єктній позиції (наприклад, її на це штовхає необхідність заробляти гроші, вижити, відчай, особиста криза), і в суб'єктній (це усвідомлене рішення, освітній вибір, гуманістичні цінності, стиль життя).

Отже, можна говорити не просто про навчання майбутніх учителів, а про міжкультурну освіту як індивідуальний процес розвитку особистості, що обумовлює зміну поведінки індивідуума, пов'язаного з розумінням і ухваленням культурно-специфічних форм поведінки представників інших культур.

Моделі повсякденного спілкування не можуть бути автоматично перенесені в ситуації міжкультурної комунікації, бо засвоєння країнознавчої інформації в ситуаціях повсякденного спілкування не сприяє автоматичному розумінню іншої культури. Діалог нерідною мовою є, по суті, діалогом двох іноземців із різними культурами, що не враховується за наявності сучасних комунікативних способів навчання. А тому кроскультурне навчання є в основному країнознавчим, тобто відбувається розширення комунікативної компетенції за рахунок елементів країнознавства.

Справа в тому, що країнознавство подає типове в загальному, а кроскультурне навчання виділяє іншу індивідуальність та не обмежує його лише функцією представника своєї культури. У контакт з незнайомим виділяється саме індивідуальне, а не стереотипне уявлення про певний народ, країну, культуру. Міжкультурний діалог як засіб і мета навчання

спрямований не на з'ясування культурних фонів, які розрізняються, що здається об'єктивним, а на обмін особистим досвідом в умовах цих культурних фонів, завдяки чому й досягається взаєморозуміння.

Висновки. Аналіз наукової літератури з даної проблеми дає можливість зробити висновок, що процес формування кроскультурної компетенції здійснюється за допомогою певних умінь у міжкультурному спілкуванні. До них належать: 1) умінь розкрити значення понять і дій у міжкультурній ситуації; 2) умінь сприймати факти культури, тобто добирати їх, активно інтерпретувати й оцінювати, порівнюючи з фактами своєї культури; 3) умінь визначати та пояснювати власні дії, знаходити адекватну відправну точку для порівняння; 4) умінь активно діяти в міжкультурній ситуації, реалізувати свій комунікативний намір, змінюючи культурний фон в отриманні комунікативних сигналів від співрозмовника – представника іншої культури.

Мета кроскультурної підготовки полягає у формуванні у майбутніх учителів нової культурної свідомості – здатності в контактах з іншою культурою зрозуміти інший спосіб життя, інші цінності, інакше підійти до своїх цінностей і відмовитися від існуючих стереотипів і упереджень, тобто засвоїти "культурні стандарти" іншої культури, постійно переосмислюючи свою культуру і поводячись з нею на свій розсуд, залежно від конкретної ситуації.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Бардьер Г.Л. Жизненные конфронтации личности как пространство интеркультурного обучения. // Соц. адаптация детей и молодежи: сб. науч.-практ. и метод. материалов. Ч. 1. / под ред. С.А. Расчетиной. – СПб. : VERBA MAGISTRI, 1998. – С. 69–74.
2. Библер В.С. Диалог культур и школа XXI века. // Шк. диалога культур. Идеи, опыт, проблемы. – Кемерово : Алеф, 1993. – 416 с.
3. Газман О.С. Базовая культура и самоопределение личности. // Базовая культура личности: теорет. и метод. проблемы / под ред. О.С. Газмана, Л.И. Романова. – М., 1989. – С. 4–15.
4. Кузьмина Л.Г., Кавнатская Е.В. Современные культурологические подходы к обучению иностранным языкам // Вестник ВГУ, Сер. лингвистика и / межкультурная коммуникация. – Воронеж: Изд-во ВГУ, 2001, № 2. – С. 86–93.
5. Лапшин А.Г. Международное сотрудничество в области гуманитарного образования: перспектива кроскультурной грамотности // Кроскультурный диалог: компаративные исследования в педагогике и психологии. Сб. ст. –Владимир, 1999. – С. 45–50.
6. Лапшина И.К., Рогачева Е.Ю., Туманова (Морохова) О.А. Поликультурность современного мира и задачи гуманитарного образования // Проблемы современного языкового образования. Доклады и тезисы докладов на межд. науч. конф. 27–29 марта 2003 г., посвященной 40-летию факультета ин. языков. – 2003. – В 2-х тт. – Том 1. – Владимир: ВГПУ, 2003. – С. 201–210.
7. Николаева Л.М., Тимофеев А.М. Языковая личность в контексте культур // Язык. Человек. Культура: Материалы межд. научно-практ. конф. 22 октября 2002 г., Смоленск. – Смоленск: СГПУ, 2002. – С. 239–240.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Ольга Дем'яненко – доцент кафедри німецької філології та перекладу Миколаївського державного університету ім. В.О.Сухомлинського, кандидат педагогічних наук.

Наукові інтереси: методика навчання мов у ситуації багатомовності.

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ МОВНОГО ПОРТФЕЛЯ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ

Ольга КАНБОЛОЦЬКА (Запоріжжя, Україна)

У статті розглянуто методичні засади використання мовного портфеля (portfolio) у процесі вивчення іноземної мови студентами-філологами, подано основні структурні компоненти Європейського мовного портфеля, а також розглянуто доцільність та ефективність використання мовного портфеля у ВНЗ.

Methodical principles of the portfolio using in the process of foreign language study by students-philologists are investigated in this paper. The basic structural components of the European portfolio are given. Also the expedience and efficiency of their using in the universities are presented in this article.

Сучасний процес входження освіти й науки України в європейське освітнє поле відзначається активним запозиченням європейських освітніх стандартів та підходів. Одним з широко розроблених нині підходів у галузі іншомовної освіти є компетентісно орієнтоване навчання іноземних мов. Орієнтиром для запровадження такого навчання виступають Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти. Загальноєвропейські